

Byzantina Symmeikta

Vol 8 (1989)

SYMMEIKTA 8

Σημείωμα για την επίδρομη του τσάρου Συμεών κατά της κυρίως Ελλάδας (άρχες 10ου αιώνα)

Θεώνη ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS

doi: [10.12681/byzsym.733](https://doi.org/10.12681/byzsym.733)

Copyright © 2014, Θεώνη ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS Θ. (1989). Σημείωμα για την επίδρομη του τσάρου Συμεών κατά της κυρίως Ελλάδας (άρχες 10ου αιώνα). *Byzantina Symmeikta*, 8, 383–387. <https://doi.org/10.12681/byzsym.733>

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ
ΣΥΜΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
(ἀρχές 10ου αιώνα)

Ὁ Βίος τοῦ Ὄσιου Λουκά τοῦ Στειριώτη εἶναι τὸ μοναδικὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἄμεσα καὶ διεξοδικὰ στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Συμεὼν Βουλγαρίας κατὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδας.¹ Οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς περιοχῆς ζητοῦν καταφύγιο, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ ἀνώνυμου βιογράφου, σὲ ὄχυρα μέρη πόλεις ἢ φρούρια ἢ διαφεύγουν πρὸς τὴν Εὐβοία καὶ Πελοπόννησο. Ὁ Λουκάς ἐγκαταλείπει τὸ ὄρος τοῦ Ἰωαννίτζη στὴ Φωκίδα καὶ καταφεύγει σὲ γειτονικὸ νησί. Ὅταν ὅμως οἱ Βούλγαροι κατορθώνουν μὲ κλεμμένα πλοῖα νὰ περάσουν στὰ κοντινὰ νησιά τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ ὄσιος διαφεύγει κατ' ἀρχὴν στὴ Στερεὰ καὶ κατόπιν περνᾷ μὲ πλοῖο στὴν ἀπέναντι πελοποννησιακὴ ἀκτὴ. Ἐκεῖ παραμένει ἐπὶ μία δεκαετία κοντὰ στὸ στυλιτὴ τῆς Ζημενᾶς καὶ κατόπιν στὸ εὐκτῆριο τοῦ μάρτυρα Προκοπίου στὴν Κορινθία.

Ἀπὸ τὶς πληροφορίες τοῦ Βίου συναγόνται τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ τοῦ Συμεὼν, ἡ ὁποία τοποθετεῖται χρονικὰ στὶς ἀρχές ἢ στὰ μέσα τοῦ 918:²

α') Ὁ Συμεὼν ἀφήνει ἀνενόχλητη τὴν Εὐβοία καὶ Πελοπόννησο.³

β') Στὴν περιοχὴ τῆς κυρίως Ἑλλάδας βρίσκονται καλὰ ὄχυρα μέρη πόλεις, οἱ ὁποῖες ἀνθίστανται στὴ βουλγαρικὴ ἐπίθεση.⁴

γ') Οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν πού ὑφίστανται τὶς ἐπιδρομὲς ὑποχρεώνονται νὰ καταβάλλουν φόρο στὸ Βούλγαρο ἡγεμόνα.⁵

1. Δ. Ζ. Σοφιανοῦ, Ὁσῖος Λουκάς. Ὁ Βίος τοῦ Ὄσιου Λουκά τοῦ Στειριώτη, Ἀθήνα 1989, σελ. 182, § 41.

2. Ὁ π., σελ. 47 καὶ σημ. 79-81, ὅπου βρίσκεται συγκεντρωμένη ὅλη ἡ προγενέστερη βιβλιογραφία

3. Ὁ π., σελ. 182, § 41: ... οἱ δὲ πρὸς τὴν Εὐβοίαν τε καὶ τὴν τοῦ Πέλοπος ἀπεσφύζοντο.

4. Ὁ π., σελ. 182, § 41: Ἐντεῦθεν οἱ μὲν ὡς ἐν εἰρηταῖς ἢ φρουραῖς ταῖς πόλεις κατεκλείοντο, ...

5. Ὁ π., σελ. 182, § 41: ... τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερεῖν καὶ ὑποφόρους ποιούμενος.

δ') Οἱ Βούλγαροι ἐπιδρομεῖς ἐπιδίδονται σὲ ἐξανδραποδισμό τῶν κατοίκων, ἀρπαγὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ θανάτωση μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτοχθόνων.¹

Ἐμμεση μαρτυρία γιὰ τὴ βουλγαρικὴ ἐπιδρομὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ δέκατου αἰώνα ἀποτελεῖ τὸ σχόλιο τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας, τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὸ Δίωνα Χρυσόστομο 7, 121, ὅπου ἐκφράζεται ὁ φόβος μήπως οἱ Βούλγαροι κατέστρεψαν ἀκόμα καὶ τὴν Καδμεία ἀκρόπολη τῶν Θηβῶν: *Ὅτι Θηβαῖοι Βοιωτίδι καὶ Νέρωνος καὶ Οὔεσπεσιανοῦ φαύλως ψκοῦντο μόνης τῆς Καδμείας συνισταμένης ὥσπερ καὶ νῦν· εἰ μὴ καὶ ταύτην Βούλγαροι κατεστρέψαντο.*²

Ἡ διατύπωση ἀνησυχίας γιὰ τὴν τύχη τῆς Καδμείας προδίδει τὴ βιαιότητα καὶ τὴν ὀρμὴ τῆς βουλγαρικῆς ἐπίθεσης, ἐνῶ παράλληλα συνηγορεῖ γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ κειμένου τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκά ὡς πρὸς τὴν πληροφορία ὅτι οἱ κύριες πόλεις ἔμεναν ὑπὸ τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία.

Ἐνα ἄλλο ὅμως κείμενο μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσουμε πληρέστερα τὸν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα τῶν ἐπιδρομῶν πὺ ἐπιχείρησε ἐναντίον τῶν βυζαντινῶν ἐδαφῶν ὁ τσάρος Συμεών. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ πρὸς τὸ Συμεών, ἡ ὁποία γράφτηκε ἀπὸ τὸν πρωτασηκρήτη Θεόδωρο Δαφνοπάτη, γύρω στὸ 925, καὶ δηλώνει τὴν ἐπίσημη ἀπάντηση τῆς αὐτοκρατορικῆς καγκελλαρίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ τίτλου «βασιλεὺς Ῥωμαίων» ἀπὸ τὸ Συμεών.³

Στὴν ἐπιστολὴ 5 ἐκτίθενται τὰ κύρια ἐπιχειρήματα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορικῆς προπαγάνδας κατὰ τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τοῦ Συμεών:

α') Ὁ τίτλος Βασιλεὺς Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων δὲν ἀπονέμεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ παραχωρεῖται ἀπὸ τὸ Θεό. Οἱ βουλγαρικὲς ἀξιώσεις ἐμφανίζονται, ἐπομένως, κενές ἰδεολογικοῦ περιεχομένου καὶ ἐμμέσως ἐμφυλίζονται ὡς βαρβαρικὲς ἐνῶ ἡ αὐτοαναγόρευση τοῦ Συμεών προδίδει τὸν τυραννικὸ καὶ πραξικοπηματικὸ χαρακτήρα τῆς ἐξουσίας του. Οἱ θεοκρατικὲς δομὲς τοῦ πολιτεύματος δικαιώνονται μὲ τὴν ὑπογράμμιση τῆς θεϊκῆς προέλευσης τῆς κυριαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα ἐνῶ παράλληλα ἀμφισβητοῦνται οἱ διεκδικήσεις τῶν διαφόρων ἀνταπαιτητῶν: *Τί γάρ, εἰπέ μοι, καὶ περισσότερον ἐξεγένετό σοι ἐκ τοῦ σεαυτὸν γράφειν βασιλέα Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, τοῦ Θεοῦ μὴ συνεργοῦντος τῷ πράγματι.*⁴

1. Ὁ.π., σελ. 182, § 41: ... ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ ληιζόμενος, καὶ τοὺς μὲν ζωῆς, τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερῶν...

2. Ν. Α. Βέη, *Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τσάρον Συμεών καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας*, Ἑλληνικά 1 (1928), σελ. 337 καὶ σημ. 2.

3. J. Darrouzès - L. G. Westerink, *Théodore Daphnopatès. Correspondance*, Παρίσι 1978, σελ. 15 καὶ σελ. 56-59.

4. Ὁ.π., σελ. 59, στ. 20-21. Τόσο στὸ Βίο τοῦ Ὁσίου Λουκά ὅσο καὶ στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη πρὸς τὸ Συμεών ἀναφέρεται ὁ I. Βοζίλοβ, *Car Simeon Veli-*

β') 'Η κατάληψη βυζαντινῶν ἐδαφῶν εἶναι ἀνώφελη ἀπὸ πλευρᾶς φόρων καὶ τελῶν, τὰ ὅποια ἀποδίδονται στὸν κατακτητὴ. Ἀντίθετα ἡ σιτοδότηση καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν κάστρων, τὰ ὅποια ἔχουν καταληφθεῖ, δημιουργεῖ στὸ Συμεὼν ποικίλα προβλήματα: *Τί δέ σοι καὶ τὴν γῆν κατασχόντος βιαίως τὴν ἡμετέραν προσετέθη κέρδος; Ποῖοι οἱ ἐκ ταύτης φόροι; Τίνα τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποδιδόμενά σοι τέλη; Μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ σκοπεῖν ἀκριβῶς ἐθελήσεις, οὐδὲν ἄλλο σοι μετὰ τοὺς τοσοῦτους φόνους καὶ τὰς λεηλασίας ὑπολέλειπται, πλὴν ἢ τῶν κάστρων καὶ μόνων ἐξουσία, ἐξ ὧν σοι καὶ οὐκ ὀλίγη καινοτομία περιέσται ταῦτα σιταροχῶντι καὶ καθοπλίζοντι, τοῦ τε ἐν αὐτοῖς λαοῦ συντριβομένου τε καὶ ἀπολλυμένου.*¹

'Η ἐπιστολὴ 5 μᾶς παρέχει τὴν πληροφορία ὅτι ὁ Συμεὼν κατέλαβε πόλεις καὶ ὅτι ἀδυνατοῦσε νὰ εἰσπράξει φόρους ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν ποὺ εἶχαν κατακτηθεῖ. Ἀντιτίθεται δηλαδὴ στὴ μαρτυρία τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ ὀχυρωμένες πόλεις δὲν εἶχαν καταλειφθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν ποὺ περιῆλθαν σὲ βουλγαρικὴ κατοχὴ πλήρωναν φόρους.

γ') Ὁ φιλοπόλεμος χαρακτήρας τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμεὼν ὀδηγεῖ τοὺς ὑπηκόους του, συγκεκριμένα 20.000 Βουλγάρους, νὰ ἀναζητήσουν τὴ γαλήνη καὶ εἰρήνη ποὺ ἐγγυᾶται ἡ βυζαντινὴ διοίκηση. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐμφανίζεται ὡς ὁ ἀσφαλὴς λιμένας, ὁ ὁποῖος προσφέρει σωτηρία καὶ καταφύγιο, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ βουλγαρικὸ κράτος, τοῦ ὁποῖου ἡ θέση εἶναι πρόσκαιρη καὶ ἀνασφαλής: *Οὐ γὰρ αὐθαιρέτως σοι προσέφυγον, ἀλλὰ βία καὶ πολέμῳ παρ' ἑμῶν δουλωθέντες, τῶν ὑμετέρων ἀποδιδράσκουσι καὶ πρὸς ἡμᾶς ὡς ὁμογενεῖς καταπεφεύγουσιν. Κάκεινο τοίνυν ἐνοήσουσιν πάρεστιν, ὡς μέχρι πού τῶν εἴκοσι χιλιάδων Βούλγαροι πρὸς τὸ γαληνὸν καὶ εἰρηρικὸν τῆς βασιλείας ἡμῶν καταπεφεύγασι κράτος, τὴν ὑμετέραν ὥσπερ μισήσαντες φιλοπόλεμον ἐνστασιν καὶ ἀδιάλλακτον πρόθεσιν.*²

δ') Ὁ Βούλγαρος ἡγεμόνας, μολονότι εἶναι χριστιανός, δὲ διστάζει νὰ καταστρέψει, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιδρομῶν του, βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ νὰ σκοτώσει ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς· συγκαταλέγεται ἔτσι μεταξὺ τῶν βαρβάρων ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ἐληλάτησαν τὰ βυζαντινὰ ἐδάφη. Ἡ ἴδια ἐντύπωση ὀλοσχεροῦς καταστροφῆς καὶ ἐξανδραποδισμοῦ τῶν κατοίκων, τὴν ὁποία μᾶς παραδίδει ὁ βιογράφος τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ἀποκομίζεται καὶ ἀπὸ

κι, 893-927. *Zlatnijat vek na Srednovekovna Bălgarija*, Σόφια 1983, σελ. 114-116, 126-127, 143-145.

1. J. Darrouzes - L. G. Westerink, ὁ.π., σελ. 59, στ. 24-27.

2. Ὁ.π., σελ. 59, στ. 40-45. Σχετικὰ μὲ τὴ θεικὴ προέλευση τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν παρουσίαση τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα ὡς «ἐμφυχοῦ νόμου», II. H u n g e r, *Prooimion. Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengen der Urkunden*, Βιέννη 1984, σελ. 49-58 καὶ 117-122.

τὴν ἐπιστολὴ 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη: ... καὶ καθ' ἡμῶν ἐξεστράτευσας, καὶ τὴν γῆν κατηρήμωσας, καὶ τὰς πόλεις εἴληφας, καὶ τὸν ἅπαντα λαὸν τῷ ξίφει ἐθέρισας, τὰ τε θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκ βάθρων αὐτῶν κατηδάφισας, καὶ ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ἔργον μαχαίρας πεποίηκας.¹

Ἐκ τῆς συνεξέτασης τῶν δύο πηγῶν, τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ καὶ τῆς ἐπιστολῆς 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη, προβάλλουν τὰ ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

α') Ἐπῆρχε δημοσιονομικὴ πολιτικὴ στὸ κράτος τοῦ Συμεῶν καὶ ποιᾶς μορφῆς ἦταν; Οἱ φόροι, στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ὁ ἀνώνυμος βιογράφος, εἰσπράττονταν σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα ἢ μήπως ἦταν εὐκαιριακοί, χωρὶς νὰ ἀποδίδουν μόνιμα καὶ σταθερὰ ὀφέλη, σύμφωνα μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρωτασηκρήτη;

β') Κατέλαβε ὁ Συμεῶν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιδρομῶν του ὀχυρωμένες πόλεις-καταφύγια τοῦ αὐτόχθονος πληθυσμοῦ καὶ πόσο χρονικὸ διάστημα κατόρθωσε νὰ διατηρήσει τὶς κατακτημένες αὐτὲς περιοχές;

γ') Οἱ ἐπιδρομὲς τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα ἀκολουθοῦσαν συγκεκριμένο στρατηγικὸ σχέδιο ἢ ἦταν περισσότερο ληστρικές ἐπιδρομὲς πρόσκαιρου χαρακτῆρα;

Τὸ ἰδιαίτερο «ῥόφος» τῆς ἐπιστολῆς 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη πρέπει ἐπίσης νὰ τονιστεῖ. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ κείμενο τῆς αὐτοκρατορικῆς προπαγάνδας, τὸ ὁποῖο ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἀποδυναμώσει τὶς ὁποιεσδήποτε διεκδικήσεις καὶ φιλοδοξίες τοῦ βούλγαρου ἡγεμόνα καὶ νὰ ἐκφράσει τὶς ἀπόψεις τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορικῆς καγκελλαρίας. Ἄρα ἀναφέρεται στὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία στὸ σύνολό της καὶ ὄχι σὲ συγκεκριμένες περιοχές· περιγράφει τὶς συνέπειες τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν στὰ βυζαντινὰ ἐδάφη καὶ ὄχι τὴν ἐρήμωση μίας ὀρισμένης περιοχῆς ἢ τὸν ἐξανδραποδισμὸ τῶν κατοίκων μίας πόλης. Ἀντίθετα τὸ κείμενο τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, μὲ τὸν ἐντοπισμὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ βιογράφου στὴν κυρίως Ἑλλάδα, κερδίζει σὲ ἀκρίβεια καὶ ἀξιοπιστία.

Γίνεται ἔτσι σαφὲς ὅτι ἡ ἐπιστολὴ 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐρμηνεύσουμε καλύτερα τὶς πληροφορίες ποὺ παραδίδονται στὸ Βίο τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ἐντάσσοντάς τες σὲ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο καὶ καταλήγοντας στὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Οἱ βουλγαρικὲς ἐπιδρομὲς στὴν κυρίως Ἑλλάδα στὶς ἀρχὲς τοῦ δέκατου αἰώνα δὲν ἀκολούθησαν συγκεκριμένο στρατηγικὸ σχέδιο, ἀλλὰ ἦταν περιστασιακὲς καὶ εἶχαν ληστρικὸ χαρακτῆρα, μὲ στόχο τὴν ἐπίδειξη δυνάμεως ἐκ μέρους τοῦ βούλγαρου ἡγεμόνα. Ἡ κατάληψη πόλεων ἀπὸ τὸ Συμεῶν

1. J. Darrouzès - L. G. Westerink, ὁ.π., σελ. 61, στ. 69-72.

εἶναι πιθανή, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀμφισβητηθεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ βούλγαρος τσάρος μπόρεσε νὰ διατηρήσει τὶς πόλεις αὐτὲς γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία του. Ἰδιαίτερα προβληματικὴ παρουσιάζεται ἡ πιθανότητα εἰσπραξῆς φόρων σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν κα-
τακτημένων περιοχῶν.

ΘΕΩΝΗ ΜΗΑΖΑΙΟΥ-BARABAS

